

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

STATE INFORMATION-PRODUCTION ENTERPRISE
PUBLISHING HOUSE «PEDAGOGICAL PRESS»

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ

Вісник НАПН України

PEDAGOGICS AND PSYCHOLOGY

Newsletter of the NAES of Ukraine

---

3 (100) 2018

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

SCIENTIFIC THEORETICAL AND INFORMATIONAL JOURNAL
OF THE NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE

Видається з вересня 1993 року

Published since September 1993

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

04053, Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а

Президія НАПН України

тел. (044) 481-37-40

e-mail: pedpsy@gmail.com; lida_rapina@ukr.net

Журнал «Педагогіка і психологія»

згідно з Постановою Президії ВАК України від 22.12.2010 р.

№ 1-5/8 (Бюлетень ВАК України. – 2011. – № 2. – С. 7) внесено до Переліку видань,
що друкують результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів
доктора або кандидата педагогічних чи психологічних наук

ЗМІСТ

ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ	4
НАЦІОНАЛЬНИЙ РЕЙТИНГ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
І. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова. Нові уроки лідерства для України від Шанхайського рейтингу 2018 року	5
ЕКСПЕРИМЕНТИ І ДОСЛІДЖЕННЯ: ВИСНОВКИ, РЕКОМЕНДАЦІЇ	
С. С. Товканець. Менеджмент освіти в умовах глобалізації: завдання і перспективи розвитку	23
Ж. В. Петрович. Передумови та стратегічні завдання деінституціалізації в Україні.....	33
І. Jankowska. Emancipation potential of dialogue in academic education at the beginning of the 21 st century.....	42
ЗА РУБЕЖЕМ	
Г. О. Головченко. Витоки та тенденції розвитку медіаосвіти США в історичній ретроспективі.....	50
ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА	
М. М. Сиско. Стажування як одна зі складових системи професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.....	60
ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ	
Т. Ф. Алексєєнко. Проблема цінностей в інтерпретації конфлікту батьків і дітей у Теорії поколінь.....	68
НА ДОПОМОГУ НАУКОВЦЮ	
Т. Д. Опалюк. Дидактико-методичні матеріали для написання соціально-педагогічного есе.....	77
ІНФОРМАЦІЯ	
Автори номера	85
Реферативний обзор статей номера	86
Review of the articles of the issue	91

УДК 342.826 – 053.2] (477)

Ж. В. Петрочко

ПЕРЕДУМОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ ДЕІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розкрито сутність інституційного догляду й ознаки інституційної культури (соціально-емоційна й географічна ізоляція дітей; знеособлення вихованців; соціальне дистанціювання – тобто руйнування зв'язків дитини з родиною, місцевою громадою, жорсткість режиму і діючих правил; регламентація просторової діяльності тощо). Визначено проблеми соціально-психологічного розвитку вихованців закладів інституційного догляду (відчуття дефіциту любові, ласки, уваги; зниження пам'яті й пізнавальної активності; відчуття невпевненості; тривога, напруження; відсутність свободи вибору тощо). Проаналізовано нормативно-правове підґрунтя деінституціалізації (Конвенція ООН про права дитини, Керівні принципи ООН щодо альтернативного догляду дітей, Європейська конвенція з прав людини та ін.). Розкрито сутність деінституціалізації як комплексного процесу переходу від інституційної системи догляду до системи, яка забезпечує виховання дітей у сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних. Акцентовано на головних завданнях деінституціалізації (обмеження застосування догляду на базі інституцій та стаціонарних закладів з одночасним розширенням сімейних форм опіки та піклування й відповідних послуг за місцем проживання; запобігання розлученню дітей з їхніми батьками шляхом забезпечення адекватної підтримки дітей, сімей та громад; підготовка до виходу в систему опіки із забезпеченням їх соціального включення та плавного переходу до незалежного життя). Названо основних учасників процесу реформування системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні (держава, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, представники бізнесових кіл та міжнародні донори України, суспільство в цілому). Описано три етапи деінституціалізації відповідно до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 рр. (I етап (2017–2018 рр.) – підготовчий; II етап (2019–2024 рр.) – реалізація реформи; III етап (2025–2026 рр.) – підсумковий), узагальнено представлено їх зміст.

Ключові слова: інституційна культура, деінституціалізація, стратегія, принципи, завдання деінституціалізації.

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах змін і оновлень все частіше та гостріше постають завдання забезпечення прав дітей, створення умов для їх гармонійного розвитку. В зазначеному руслі державницько-суспільних запитів усі цивілізовані країни світу своїм стратегічним завданням «вбачають» гарантування догляду і виховання дітей лише в умовах сім'ї.

Нині реформа системи догляду дітей стала міжнародним трендом. Уряди багатьох європейських країн розробляють та впроваджують масштабні стратегії реформ інституційної системи догляду дітей – деінституціалізації. Такі процеси поширюються в Америці, Африці, Азії.

Реформи у цьому напрямі заохочує Європейський Союз (далі – ЄС) для нових країн-учасниць і кандидатів. Водночас, на жаль, не зважаючи на очевидні зо-

внішні й внутрішні передумови, наслідки інституційного догляду для розвитку особистості, вимоги міжнародних стандартів щодо забезпечення прав дітей, система догляду і виховання дітей в Україні залишається незмінною. Для збереження такої системи поширюються міфи про негативні наслідки реформ, а сам процес деінституціалізації розглядають однобоко, звужено, примітивно.

Аналіз досліджень і публікацій. Останніми роками фундаментальні дослідження в царині деінституціалізації здійснювали Офіс Уповноваженого Президента України з прав дитини, Міжнародна благодійна організація «Надія і житло для дітей», Партнерство «Кожній дитині» в Україні та інші державні і неурядові організації.

Упродовж тривалого часу проблеми догляду, опіки та виховання дітей, їхнього влаштування у відповідні заклади та сімейні форми виховання залишалися актуальними. Їх вивчали такі українські науковці, як І. Зверева, Г. Лактіонова, Т. Алексеєнко, Г. Бевз, З. Кияниця, В. Кузьмінський, Г. Постолук та ін. Останніми роками все частіше увага дослідників центрується навколо реформування системи догляду дітей в умовах державних і суспільних перетворень. Зокрема, у статті Т. Веретенко, О. Денисюк, Т. Спіріної «Міжнародний досвід деінституціалізації та реформування соціальних послуг» розкрито основні міжнародні моделі досліджуваного [2]; в публікації А. Шеремет «Реформування державної системи опіки над дітьми як пріоритетний напрям політики України» висвітлено бачення змін, необхідних для оптимізації зазначеного процесу [13]. Водночас для активізації деінституціалізації, створення мережі його простору, науково-практичної підтримки потребує підсилення обґрунтування мотиваційно-змістового компонента досліджуваного процесу.

Мета статті: розкрити передумови та стратегічні завдання процесу деінституціалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інституційний догляд дитини – догляд, що здійснюється в закладах (часто великих) інтернатного типу, де не створено сприятливого середовища для гармонійного розвитку дитини та її благополуччя.

У робочому документі Eurochild «Деінституціалізація та якісний альтернативний догляд дітей у Європі. Засвоєні уроки та рух уперед» [4] інституційний догляд визначено як догляд, що здійснюється в закладах (часто великих) інтернатного типу, в яких діяльність не ґрунтується на потребах дитини, а умови перебування далекі від сімейних чи малої групи.

Відповідно до міжнародної практики, якщо дитина живе в інституції більше, ніж три місяці, і про неї не піклуються батьки чи опікуни, то її вважають такою, котра отримує довгостроковий інституційний догляд, що є потенційно шкідливий для розвитку дитини. Відтак, *інституційним є стаціонарний догляд за дитиною без батьків чи опікунів понад три місяці у закладі інтернатного типу.*

Інституційний догляд породжує інституційну культуру, що має такі ознаки: соціальна, емоційна й географічна ізоляція дітей; знеособлення вихованців; соціальне дистанціювання (руйнування зв'язків дитини з родиною, місцевою громадою); жорсткість режиму і діючих правил; відсутність захищеності, іноді й безпеки; регламентація просторової діяльності; недостатність емоційного контакту, спілкування; нівелювання культурного походження дитини, пригнічення її ідентичності; відсутність звітності перед громадськістю щодо функціонування інституції тощо.

Інституційна культура прямопропорційно пов'язана з розміром закладу й кількістю вихованців у ньому: чим більший заклад, тим менше вірогідності, що в ньому створено умови для забезпечення прав та задоволення потреб дитини.

В Україні функціонує низка закладів, де надають інституційний догляд: будинок дитини, дитячий будинок, школа-інтернат, будинок-інтернат, навчально-реабілітаційний центр, спеціалізована школа-інтернат, ліцей, гімназія-інтернат, спеціальна загальноосвітня школа-інтернат, загальноосвітня санаторна школа-інтернат, центр соціально-психологічної реабілітації, притулок для дітей. Усього налічується близько 700 таких закладів, які підпорядковуються Міністерству освіти і науки, Міністерству охорони здоров'я та Міністерству соціальної політики України. Тут виховують дітей з офіційним статусом «дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування» і дітей без статусу, здорових дітей, а також з інвалідністю, особливими освітніми потребами.

Систему інтернатних закладів було створено за радянських часів (найбільше – в період 1951–1970 рр. – 300). Здебільшого такі заклади мають обласне підпорядкування. Вони розташовані в різних населених пунктах (26 % – в обласних центрах, 37 % – у містах обласного та районного підпорядкування, 25 % – у селах, 12 % – селища міського типу).

Нині загалом у закладах інституційного догляду різних типів перебуває близько 90 тис. дітей. Зокрема, згідно з даними державної статистичної звітності, поданими Міністерством соціальної політики України [10], станом на 1 січня 2018 р. у медичних, навчальних, виховних закладах, інших закладах або установах, в яких проживають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, перебувало 4 413 дітей, у закладах соціального захисту дітей – 572 дитини. Водночас, за даними дослідження «Глюзія захисту», лише 9 % вихованців інтернатних закладів мають статус «дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування», інші (91 %) – залишаються в інтернатах через складні життєві обставини, особливості розвитку, здоров'я і мають батьків, яких не позбавлено батьківських прав.

Стан задоволення базових потреб дітей в інтернатах висвітлили результати комплексного дослідження системи захисту дітей в Україні «Глюзія захисту», проведеного протягом 2015–2016 рр. Міжнародною благодійною організацією (далі – МБО) «Надія і житло для дітей» [1]. Дослідженням було охоплено 663 інтернатні заклади, 139 притулків для дітей, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, соціальних гуртожитків із 24 областей України та м. Києва. За допомогою різних методів опитування (інтерв'ювання, анкетування, фокус-групи) доведено, що інтернатна система в Україні є несприятливим середовищем для розвитку і соціалізації дитини.

Незадоволеність базових потреб спричиняє появу і накопичення в дитини проблем психосоціального розвитку. Здебільшого завданої дітям шкоди майже не вдається виправити. Визначальним при цьому є тривалість перебування дитини в інституції.

Особливо важко протидіяти відставанню в емоційному розвитку. Через емоційну вразливість чимало таких дітей потребують постійної уваги з боку дорослих. Серед проблем психосоціального розвитку вихованців – відчуття дефіциту любові, ласки, уваги; зниження пам'яті й пізнавальної активності; відчуття невпевненості; тривога, напруження; відсутність свободи вибору; несформоване «Я»; деформоване уявлення про родинні зв'язки; відчуття ворожості соціуму; закомплексо-

ваність; постійне перебування у вузькому комунікативному просторі; невміння ставити мету і досягати її тощо.

Психосоціальні проблеми вихованця закладу інституційного догляду посилюють ризики підростаючої особистості. (Ризик – це поєднання можливостей та наслідків настання несприятливих подій; ймовірність небезпеки, будь-якої події, яка спричиняє негативні результати діяльності людини).

Інституціалізація спричиняє індивідуальний і соціальний ризик (індивідуальний ризик – це небезпека для окремого індивіда, соціальний є ризиком для групи людей і всього суспільства). Відтак, інтернат – «територія небезпеки», «територія несвободи», де через панування інституційної культури та особливості організації і функціонування дитячого середовища має місце підвищений ризик різних видів насильства, зокрема булінгу.

За результатами соціологічного дослідження «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей», проведеного у 2010 р. Українським інститутом соціальних досліджень ім. Олександра Яременка на замовлення Благодійного Фонду «Розвиток України» (опитано 167 випускників інтернатних закладів, 438 учнів випускних класів інтернатних закладів, 55 експертів) [8], кожен сьомий випускник повідомив про жорстоке ставлення до нього під час перебування в закладі.

Незалежно від віку, діти, котрі постраждали від будь-якого виду насильства, як правило, в подальшому виявляють: відсутність здібностей до навчання; схильність до скоєння злочинів, жорстоке поводження з іншими; вживають алкоголь або наркотики; мають посттравматичні стресові розлади, депресію або низьку самооцінку, дефекти мовлення; схильні до суїциду.

Набуте перебуванням у закладах інституційного догляду впливає також на ступінь самостійності дитини після завершення навчання в інтернаті. Серед негативних аспектів зазначеного: невміння розпоряджатися грошима; відмежування від соціальних зв'язків з навколишнім світом; відсутність навичок розв'язання власних проблем з офіційними структурами, державними установами; невміння будувати свої взаємини з людьми поза інтернатним соціумом; невміння планувати свою професійну діяльність; переважання планів на близьку перспективу; утруднене сприйняття власних обов'язків; невміння уникати конфліктів тощо.

Дані дослідження свідчать, що чверть юнаків та дівчат мали серйозні проблеми з подальшим навчанням, ще більша частка тих, для кого важко було розв'язувати проблему житла; кожен шостий указав на труднощі налагодження міжособистісних стосунків; кожна десята дівчина та кожен двадцятий юнак не мають жодного друга; через стигматизацію кожен четвертий випускник приховує власний статус «вихованець інтернатного закладу» [Там само]. За результатами дослідження МБО «Надія і житло для дітей», 25 із 88 дітей-вихованців інтернатних закладів повторюють долю своїх батьків [1].

Отже, згадані вище дослідження й міжнародний досвід підтверджують гіпотезу негативного впливу інституційного догляду на розвиток дитини, її соціалізацію. В Україні цю провідну передумову деінституціалізації доповнюють інші вагомні чинники:

- величезні видатки на утримання інтернатної системи (щороку на утримання інтернатів держава виділяє 7 млрд грн; і лише 15,1 % з них витрачають на потреби дітей);

- штучне наповнення інтернатів з метою збереження обсягів їх фінансування, тобто перебування дітей в інтернатних закладах через бідність, соціальну незахищеність сім'ї, що суперечить міжнародним вимогам;

- низька кадрова спроможність надавати вихованцям інтернатних закладів якісні послуги (в інтернатах лише 1 % працівників – вузькопрофільні спеціалісти – дефектологи, неврологи, психіатри; 31 % – технічний, обслуговувальний персонал);

- консервативність фінансових механізмів забезпечення закладів інституційного догляду;

- недосконалість законодавства щодо розподілу повноважень та бюджетів між різними рівнями влади для надання послуг дітям і сім'ям у громадах та ін.

Фундаментальною правовою та концептуальною базою змін в Україні є: Конвенція ООН про права дитини, Керівні принципи щодо альтернативного догляду дітей, Європейська конвенція з прав людини та інші міжнародні документи. Зокрема, у 2013 р. Європейська Комісія (далі – ЄК) ухвалила Рекомендацію про інвестиції в дітей, де вперше задекларовано зобов'язання щодо деінституціалізації дітей. Рекомендація закликає країни-члени припинити експансію інституційного догляду, розвиваючи натомість якісний сімейний догляд у громадах. Відповідно до Рекомендації були розроблені та схвалені Правила використання європейських структурних фондів та Фонду регіонального розвитку, які містять положення щодо підтримки деінституціалізації та розвитку соціальних послуг, наданих дітям і сім'ям у громадах.

Паралельно з правовими вимогами існує зв'язок між деінституціалізацією та політичними зобов'язаннями, що їх взяв на себе ЄС у різних сферах політики. Скажімо, ЄК продовжила демонструвати підтримку справі деінституціалізації в контексті Європейської стратегії з проблем інвалідності на період 2010–2020 рр.

Що ж таке деінституціалізація (далі – ДІ) в Україні? Це процес реформування національної системи інституційного догляду, головними завданнями якого є:

- обмеження застосування догляду на базі інституцій та стаціонарних закладів з одночасним розширенням сімейних форм опіки та піклування й відповідних послуг за місцем проживання;

- запобігання розлученню дітей з їхніми батьками шляхом забезпечення адекватної підтримки дітей, сімей та громад;

- підготовка дітей до виходу із системи опіки із забезпеченням їхнього соціального включення та плавного переходу до самостійного життя [5, 6].

У цьому контексті *деінституціалізацію слід сприймати як виважений і плановий перехід від інституційної системи догляду до системи, яка забезпечує виховання дітей у сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних* [7; 212–214].

Для розуміння і впровадження деінституціалізації необхідно насамперед усвідомити принципи цієї реформи:

- безпека і благополуччя дитини є пріоритетом державної політики;
- сім'я – найкраще середовище для виховання та розвитку дитини;
- збереження сім'ї для дитини є головною умовою забезпечення найкращих інтересів дитини та її благополуччя;

- держава має заохочувати та підтримувати відповідальне батьківство;
- реформування системи інституційного догляду та виховання дітей відбувається з урахуванням потреб, думки та інтересів кожної дитини;

- стимулюється залучення дітей до прийняття рішень, що стосуються їхнього життя та майбутнього.

Процес ДІ вимагає політичної волі, спрямованої на:

- скорочення кількості дітей, які перебувають у закладах інтернатного типу шляхом їх повернення до біологічних родин, усиновлення, влаштування у прийомні сім'ї та інші форми сімейного догляду;
- значне зниження показників прийому дітей у заклади шляхом мораторію на направлення нових вихованців і запровадження жорстких правил влаштування дітей до інтернатів;
- заборону на влаштування дітей за ознакою бідності сімей;
- розширення мережі послуг з підтримки, реабілітації дітей і сімей, надання альтернативного догляду;
- попередження ризиків інституціоналізації стосовно дітей, котрі потребують особливого захисту держави, шляхом: упровадження інклюзивної освіти, заходів покращення матеріального становища сім'ї, а також таких, що сприятимуть безкоштовному доступу до послуг охорони здоров'я, освіти та ін. [7, 213].

Зазначені вище принципи і концептуальні вектори лягли в основу *Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки*. Цей документ схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р [9].

Цілі Стратегії:

Ціль 1. Інтегрування та координація дій для забезпечення реформування системи інституційного догляду і виховання дітей.

Ціль 2. Розвиток ефективної та спроможної системи підтримки зростання дітей у сім'ї.

Ціль 3. Забезпечення якісного альтернативного догляду дітей, котрі залишилися без піклування батьків, з метою запобігання потраплянню таких дітей до закладів інституційного догляду та виховання дітей.

Ціль 4. Забезпечення участі суспільства в реалізації Стратегії.

У такій різновекторності цілей певною мірою відображено комплексність реформи деінституціоналізації. Разом з тим, комплексність і системність забезпечують учасники перетворювального процесу. Основними учасниками мають бути держава, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, представники бізнесових кіл та міжнародні донори України. Ключову роль у деінституціоналізації відіграє суспільство.

Безперечно, держава є головною у цьому процесі, відповідальною за перехід від інституційного до сімейного догляду та виховання дитини, оскільки дії щодо підготовки та впровадження реформи координує Кабінет Міністрів України.

Однак виявлення та підтримка вразливих родин з дітьми з метою збереження сім'ї для дитини та запобігання вилученню дитини у батьків є обов'язком органів місцевого самоврядування. Використовуючи найкращий світовий досвід, органи місцевого самоврядування забезпечують надання соціальних, медичних, освітніх, реабілітаційних послуг для дітей та сімей з дітьми, спрямовуючи необхідні для цього фінансові та кадрові ресурси.

У Стратегії наголошено на важливості формування громадської думки про обов'язковість зростання дитини в сімейному оточенні для її подальшого благо-

получчя; поширення ідеї відмови від інституційного догляду та виховання дітей. Формування такої позиції – справа держави із залученням громадських об'єднань, благодійних організацій, церкви та релігійних організацій тощо.

Повноправними учасниками реформування системи інституційного догляду та виховання дітей мають стати представники бізнесових кіл і міжнародних донорів України. Однак головною формою їх участі має бути фінансова та інша допомога безпосередньо дітям та сім'ям з дітьми, а не інтернатним закладам, і переважно до свят.

Реалізацію Стратегії передбачено трьома етапами:

I (2017–2018 рр.) – підготовчий;

II (2019 – 2024 рр.) – реалізація реформи;

III (2025 – 2026 рр.) – підсумковий.

Мета першого етапу: широке роз'яснення сутності деінституціалізації за допомогою різних способів, в т. ч. через спеціально організоване навчання за інтерактивними технологіями; формування й навчання міжвідомчих робочих груп з впровадження Стратегії. Важливою є й участь науковців та практиків освітньої галузі як фахівців, покликаних докласти усі професійні уміння для забезпечення благополуччя дитини. Така робота спрямована здебільшого на подолання міфів про ДІ [5], які, зазвичай, поширюють і підтримують ті, хто зацікавлений у збереженні системи інституційного догляду дітей.

Окрім цього, на першому етапі міждисциплінарна команда оцінює заклади інституційного догляду і послуг в кожній області. За результатами оцінки складають регіональний план ДІ.

На другому етапі розпочинають поступову трансформацію закладів інституційного догляду згідно з регіональним планом; забезпечують доступність послуг для дітей та сімей з дітьми відповідно до їхніх потреб на рівні територіальної громади.

На третьому етапі здійснюють комплексний аналіз ситуації, визначають подальші стратегічні завдання.

Кожен етап виконання Стратегії має супроводжуватися розвитком освітніх, соціальних, медичних, реабілітаційних послуг для дітей та сімей з дітьми на рівні територіальної громади. Особливу увагу приділяють впровадженню системи раннього втручання, інклюзивного навчання, розвитку сімейних форм влаштування дітей. Тож на всіх етапах деінституціалізації перед тим, як трансформувати інтернатний заклад, треба відшукати альтернативи догляду, виховання, допомоги для дитини та її сім'ї.

Висновки. Передумови деінституціалізації (негативний вплив інституційної культури на розвиток дитини, дуже великі видатки на утримання інтернатної системи, недостатня забезпеченість закладів вузькопрофільними спеціалістами, недосконалість нормативно-правових механізмів функціонування системи догляду та виховання дітей тощо) беззаперечно доводять важливість і своєчасність цього процесу.

Деінституціалізація – тривалий і поетапний процес, учасниками якого є представники всіх суспільно-державницьких секторів. Конкретні стратегічні завдання кожного етапу визначають його логіку і зміст. Водночас успішність ДІ значною мірою залежатиме від ставлення суспільства до цього процесу, від позиції науковців і практиків освітньої галузі, а також від політичної волі і готовності регіонів, ОТГ до комплексних трансформацій.

1. Аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження системи захисту дітей в Україні «Ілюзія захисту» / БО «Надія і житло для дітей» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.openingdoors.org.ua/map
2. Веретенко Т. Г., Міжнародний досвід деінституціалізації та реформування соціальних послуг» розкрито основні міжнародні моделі досліджуваного О. М. Денисюк, Т. П. Спіріна // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – 2017. – Вип. LXXIX. – Т. 1. – С. 207–210.
3. Вихованці інтернатів про себе і своє життя / [О. М. Балакірева (кер. авт. кол.), О. О. Яременко, Н. П. Дудар та ін.]. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2000. – К. 1. – 134 с.
4. Деінституціалізація та якісний альтернативний догляд дітей у Європі (Засвоєні уроки та рух уперед): робочий документ Eurochild // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://openingdoors.org.ua/ua/proofs/zbirka_zhurnalistskih_rob.html
5. Деінституціалізація. Руйнівник міфів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hopeandhomes.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Руйнівник-міфів>
6. Деінституціалізація та трансформація послуг для дітей. Посібник з найкращих практик. – К. : Видав. дім «Калита», 2009. – 193 с.
7. Енциклопедія для фахівців із соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
8. Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей : Результати соціологічного дослідження Українського інституту соціальних досліджень ім. Олександра Яременка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sirostsvy.net/>
9. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua/pras/250190226
10. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html>
11. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю [На основі доповіді Третього комітету (А/64/434)] 64/142. Керівні принципи щодо альтернативного догляду за дітьми // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unicef.org/ukraine/ukr/100426-UNGuidelines-Ukrainian_nonofficial.pdf
12. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч.1. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. – К. : Обнова комуні, 2017. – 256 с.
13. Шеремет А. М. Реформування державної системи опіки над дітьми як пріоритетний напрям політики України // Зб. наук. праць Нац. академії державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки». – 2016. – № 4 (6) – С. 248–259.

References

1. Analitichnyi zvit za rezultatamy kompleksnoho doslidzhennia systemy zakhystu ditei v Ukraini 'Iliuziia zakhystu' / BO Nadia I Zhytlo Dlia Ditei // [Elektronnyi resurs]. – www.openingdoors.org.ua/map
2. Ms T. H. Veretenko, Ms O. M. Denysiuk, Ms T. P. Spirina, Mizhnarodnyi dosvid deinstytutsializatsii ta reformuvannia sotsialnykh posluh // Pedagogichni nauky : zbirnyk naukovykh prats. – 2017. – Vypusk LXXIX. – T. 1. – p. 207–210.

3. *Vykhovantsi internativ pro sebe i svoje zhyttia* / [Ms O.M. Balakirieva (kerivnyk avtor-skoho kolektyvu), Mr O.O. Yaremenko, Mr N.P. Dudar ta inshi]. – K. : Ukrainyskiy instytut sotsialnykh doslidzhen, 2000. – K. 1. – 134 p.
4. *Deinstyutsializatsiia ta yakisnyi alternatyvnyi dohliad ditei d Yeropii (Zasvoieni uryky ta praktyky upered)*: robochyi dokument Eurochild // http://openingdoors.org.ua/ua/proofs/zbirka_zhurnalistskih_robit.html
5. *Deinstyutsializatsiia*. Ruinivnyk mifiv // <http://hopeandhomes.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Руйнівник-міфів>
6. *Deinstyutsializatsiia ta transformatsiia posluh dlia ditei*. Posibnyk z naikrashchykh praktyk. – K. : Vydavnychiy dim Kalyta, 2009 – 193 p.
7. *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv iz sotsialnoi sfery* / za zahalnoiu redaktsiieiu profesora Ms I Zvereva. – Kyiv, Simferopol, : Universum, 2012. – 536 p.
8. *Zhyttievyyi shliakh vypusknnykiv internatnykh zakladiv, dytiachykh budynkiv simeinoho typu ta pryiomnykh simei*. : Rezyltaty sotsiolohichnoho doslidzhennia Ukrainskoho instytutu sotsialnykh doslidzhen im. Oleksandra Yaremenka // <http://www.sirostsvy.net/>
9. *Natsionalna statehiia reformuvannia systemy instytutsiinoho dohliadu ta vykhovannia ditei na 2017–2026 roky* // www.kmu.gov.ua/ua/npas/250190226
10. *Ofitsiynyi sait Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy* // <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html>
11. *Rezoliutsiia, pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu [Na osnovi dopovidi Tretioho komitetu (A/64/434)] 64/142*. Kerivni pryntsypy shchodo alternatyvnoho dohliadu za ditmy // https://www.unicef.org/ukraine/ukr/100426-UNGuidelines-Ukrainian_nonofficial.pdf
12. *Sotsialna robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy: posibnyk u 2 chastynakh, Ch.1. Suchasni tendentsii ta kliuchovi tekhnolohii* / Ms Z.P. Kyianytsia, Ms Zh.V. Petrochko/ – K. Obnova Kompani, 2017. – 256 p.
13. *Mr A. M. Sheremet*. Reformuvannia derzhavnoi systemy opiky nad ditmy yak priorytetnyi napriam polityky Ukrainy // Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoi vyshchoi shkoly sluzhby Ukrainy. Seriiia Pedahohichni Nauky. – 2016. – No.4(6). – p. 248–259.

Рекомендовано до друку.

Д-р психол. наук проф. дійсн. член НАПН України І. Д. Бех